

Olsztyn, 17 maja 2020r.

Prof. UWM dr hab. Adam Bieranowski

Wydział Prawa i Administracji

UWM w Olsztynie

Recenzja

osiągnięć i aktywności naukowej Pana dr. Dariusza Fuchsa sporządzona w postępowaniu o nadanie stopnia naukowego doktora habilitowanego

I. Ocena osiągnięcia naukowego Habilitanta

Zgodnie z przedstawioną przez Habilitanta propozycją oceny jako osiągnięcia naukowego stanowiącego znaczny wkład w rozwój nauk prawnych jest cykl publikacji zatytułowany *„Jednolite prawo umowy ubezpieczenia - początki idei, ewolucja i perspektywy”*.

Habilitant zadbał o uporządkowanie tego cyklu. Zawarto w nim 27. powiązanych tematycznie opracowań opublikowanych w latach 1998-2014. Ze względu na temat osiągnięcia połącznie artykułów i rozpraw w jeden cykl musiało być rozłożone w czasie. Proces harmonizacji prawa ubezpieczeń rozpoczął się bowiem dawno, przechodził okresy spowolnienia (widoczne także w prawie modelowym; dwie odsłony PEICL), tudzież przyspieszenia (rozporządzenia w dziedzinie usług transportowych) i wywołuje wpływ na rodzimego prawodawcę i ożywiony dyskurs naukowy nad stopniem docelowej integracji i koniecznością dostosowania prawa krajowego.

Początki idei prawa jednolitego umowy ubezpieczenia i źródła inspiracji w tym zakresie Autor nakreślił dokonując charakterystyki dyrektyw III generacji oraz przykładów ich implementacji do porządków prawnych niektórych państw członkowskich (*Dyrektywy III generacji prawa ubezpieczeniowego oraz ich implementacja w wybranych prawodawstwach państw członkowskich Unii Europejskiej* [w:] C. Mik (red.),

Implementacja prawa integracji europejskiej w krajowych porządkach prawnych, monografia, wyd. Dom Organizatora, Toruń 1998, s. 287 i n.). Autor za niezbędne uznał podjęcie pogłębionych badań nad znaczeniem dla umowy ubezpieczenia w prawie europejskim norm traktatowych i instytucji tam wypracowanych, odwołując się do koncepcji dobra powszechnego i jego znaczenia dla swobody świadczenia usług ubezpieczeniowych (*Dobro powszechne (ogólne) jako wyznacznik ewolucji wspólnotowego prawa ubezpieczeń gospodarczych* [w:] C. Mik, (red.), *Prawo gospodarcze Wspólnoty Europejskiej na progu XXI Wieku*, Toruń 2002). Równolegle Habilitant trafnie zwrócił uwagę na konieczność uelastycznienia łączników obiektywnych w polskim prawie kolizyjnym (*Normy kolizyjne w ubezpieczeniach. Próba porównania (na przykładzie rozwiązań europejskich)* [w:] A. Rączaszek (red.), *II i III Filar Ubezpieczeń Emerytalnych. Demograficzne i społeczne uwarunkowania ubezpieczeń*, Katowice 1999). Badania zmierzające do zgłoszenia postulatu o przyjęciu jednolitego prawa o umowie ubezpieczenia nie mogą zawęzić się wyłącznie do analizy dorobku prawa pierwotnego i wtórnego UE oraz rozwiązań kolizyjnoprawnych, ale także powinny rozciągnąć się na kwestie jurysdykcji i właściwości sądowej. Habilitant opiera więc poszukiwania jednolitego prawa umowy ubezpieczenia na trojakim ujęciu transgraniczności: jurysdykcyjnym, kolizyjnoprawnym i materialnoprawnym. Założenie to Autor w pełni zrealizował, podejmując w wielu publikacjach problematykę jurysdykcji (np. *Znaczenie ratyfikacji przez RP Konwencji z Lugano dla właściwości sądu w zakresie ubezpieczeń gospodarczych* [w:] C. Mik (red.), *Wymiar sprawiedliwości w Unii Europejskiej*, monografia, wyd. Towarzystwo Naukowe Organizacji i Kierownictwa, Toruń 2001; *Status ubezpieczonego według rozporządzenia Rady (WE) nr 44/2001 – wnioski de lege ferenda dla prawodawcy polskiego*; Europejski Przegląd Sądowy 2012 nr 5). Na szczególne wyróżnienie, zarówno ze względu na nowatorski charakter, jak i osadzenie rozważań na modelu europejskiego kodeksu cywilnego oraz PEICL, zasługuje przeprowadzona wnikliwa analiza prawa unijnego i krajowego w zakresie umowy ubezpieczenia na życie (*Reforma wspólnotowej regulacji ubezpieczeń na życie a stan rozwoju europejskiego prawa kontraktów* [w:] C. Mik (red.), *Unia Europejska w dobie reform (Konwent Europejski. Traktat Konstytucyjny. Biała Księga w sprawie rządzenia Europą)*, monografia, wyd. Towarzystwo Naukowe Organizacji i Kierownictwa, Toruń 2004; *Umowa ubezpieczenia na życie w projekcie zasad europejskiego prawa ubezpieczeń* [w:] M. Ziemiak (red.), *Ubezpieczenia na życie. Prawo i ekonomia, monografia, t. I*, wyd. Polskie

Towarzystwo Ekonomiczne Oddział w Toruniu, Toruń 2014). Habilitant eksponuje wielokrotnie rangę PEICL dla reformy prawa polskiego o umowie ubezpieczenia (*Restatement of European Insurance Contract Law a koncepcja polskiego kodeksu ubezpieczeń* [w:] E. Kowalewski (red.), *O potrzebie polskiego kodeksu ubezpieczeń*, monografia, wyd. Dom Organizatora, Toruń 2009; *Zasady europejskiej umowy ubezpieczenia (PEICL) a regulacja ubezpieczeń obowiązkowych w Polsce* [w:] *System prawny ubezpieczeń obowiązkowych. Przestanki i kierunki reform*, monografia, E. Kowalewski (red.), W.W. Mogilski, wyd. Dom Organizatora, Toruń 2014; *Regulacja obowiązków przedkontraktowych stron umowy ubezpieczenia w prawie polskim. Postulaty de lege ferenda z punktu widzenia projektu PEICL* [w:] M. Serwach (red.), *Rynek ubezpieczeniowy – nadregulacja czy niedoregulowanie*, monografia, wyd. Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2014; *Treść dowodu zawarcia umowy ubezpieczenia w prawie polskim i w unijnym projekcie „Zasady Europejskiego Prawa Ubezpieczeń (PEICL)”*, „Rozprawy Ubezpieczeniowe” nr 2/2013; *Dowód zawarcia umowy ubezpieczenia w prawie polskim oraz unijnym projekcie PEICL – uwagi co do formy* [w:] *Kierunki rozwoju ubezpieczeń gospodarczych w Polsce. Wybrane zagadnienia prawne*, monografia, B. Gnela, M. Szaraniec (red.), wyd. Difin S.A., Warszawa 2013, s. 145 i n.). Trafnie zauważa przy tym, że PEICL stanowi nie tylko akademicką odpowiedź dla braku prawa jednolitego o umowie ubezpieczenia w Europie (i poza nią) ale przede wszystkim jest (powinien być) stałą inspiracją dla prawodawcy polskiego, chociażby w zakresie definicji umowy ubezpieczenia, a także przyjętej w art. 807 polskiego k.c. koncepcji o kogentności norm z tego zakresu (*Nowelizacja kodeksu cywilnego w zakresie wybranych przepisów ogólnych o umowie ubezpieczenia w świetle prac Project Group on a Restatement of European Insurance Contract Law*, „Wiadomości Ubezpieczeniowe”, nr 7-8/2007). Zdaniem Habilitanta PEICL mogłyby być modelem implementacyjnym w pracach nad polskim kodeksem ubezpieczeń oraz punktem oparcia dla rozważań dotyczących reformy ubezpieczeń obowiązkowych w Polsce (*Restatement of European Insurance Contract Law a koncepcja polskiego kodeksu ubezpieczeń* [w:] E. Kowalewski (red.), *O potrzebie polskiego kodeksu ubezpieczeń*, monografia, wyd. Dom Organizatora, Toruń 2009; *Zasady europejskiej umowy ubezpieczenia (PEICL) a regulacja ubezpieczeń obowiązkowych w Polsce* [w:] *System prawny ubezpieczeń obowiązkowych. Przestanki i kierunki reform*, monografia, E. Kowalewski (red.), W.W. Mogilski, wyd. Dom Organizatora, Toruń 2014). O ile do koncepcji polskiego kodeksu ubezpieczeń podchodzę z rezerwą, przede wszystkim ze

względu na różnorodność materii prawa ubezpieczeń, o tyle za niezwykle twórcze i pożyteczne praktycznie należy uznać uwagi Habilitanta co do szczegółowych kierunków absorpcji PEICL, zwłaszcza w zakresie reformy obowiązków przedkontraktowych stron umowy ubezpieczenia. Dodajmy, że potrzeba ich ujednolicenia jest akcentowana w Raporcie końcowym z 2014r. (*Final Report of the Commission Expert Group on European Insurance Contract Law*).

Ocena wyboru tematu cyklu jest wysoka. Praktyka ubezpieczeniowa przeżywa dynamiczny rozwój. Ujednolicanie regulacji i zwyczajów prawnych, dotyczących umowy ubezpieczenia stanowi wyzwanie doktryny prawa kontraktów, międzynarodowego prawa porównawczego, prawa kolizyjnego i prawa procesowego. Rozważając początki idei jednolitego prawa umowy ubezpieczenia, Habilitant sięgał do jej źródeł, wskazywał niekonsekwencje polskiej regulacji ustawowej i analizował skutki przyjętych rozwiązań. Wieloaspektowość badań nad harmonizacją prawa w tym zakresie, obejmująca także problematykę kolizyjnoprawną i jurysdykcyjną oraz oparcie się na PEICL jako wzorcu przyszłej legislacji zasługuje na wysoką ocenę. Takie podejście zmierza do kompleksowego wyeliminowania odmienności utrudniających obrót ubezpieczeniowy i pozwala zbudować most pomiędzy różniącymi się, niekiedy zasadniczo, rodzinami prawa. Bezspornie modelowa regulacja Zasad Europejskiego Prawa Ubezpieczeń stanowi drogowskaz dla rozwoju prawa ubezpieczeń.

Zawartość cyklu nasuwa tylko jedno ogólne zastrzeżenie. Brak w cyklu prezentacji aktualnych poglądów obcej doktryny i judykatury poświęconych ujednoliceniu prawa umowy ubezpieczenia. Habilitant naświetlił wprawdzie aspekt komparatystyczny, odnosząc się do kluczowych zagadnień ubezpieczeniowego prawa kontraktowego, dokonanych w oparciu o analizę wiodących porządków prawnych w tym zakresie (np. *Wybrane cechy umowy ubezpieczenia majątkowego*, „Prawo Asekuracyjne” nr 4/1999). Moim zdaniem zreferowanie dyskusji naukowej toczonej w państwach, które przeszły proces rekodyfikacji prawa cywilnego, dotyczącej ujednolicenia regulacji umowy ubezpieczenia - z pożytkiem dla oceny prawa polskiego – pozwoliłoby pełniej zdiagnozować występujące tam problemy harmonizacyjne i ukazać sposoby ich rozwiązania (zob. przykładowo na temat nowego kodeksu cywilnego czeskiego w kontekście PECL i PRICL, P. DOBIÁŠ, *Group Insurance and Reinsurance Business in the*

Konkludując, przedstawiony przez Habilitanta cykl publikacji należy ocenić jako udaną próbę systemowego spojrzenia na problematykę ujednolicenia prawa umowy ubezpieczenia. Przeprowadzona w nich analiza obranego przez Habilitanta problemu badawczego jest spójna i kompleksowa. Cechuje ją gruntowna znajomość poglądów polskiej doktryny oraz judykatury, niezbędna w materii reformy prawa ubezpieczeń wieloaspektowość ujęcia (sfery materialnoprawnej, kolizyjnoprawnej i jurysdykcyjnej), waga podejmowanej tematyki i zrzeczność formułowania racjonalnych postulatów *de lege ferenda*, przy szerokim uwzględnieniu reguł modelowych w procesie harmonizacji prawa. Jakkolwiek w cyklu występują powtórzenia, które utrudniają płynną lekturę, lecz są nieuniknione w tym przypadku. Opracowania tworzące cykl przygotowywane były bowiem pod rządami różnych przepisów, zarówno krajowych, jak i unijnych, przy równoległym poszukiwaniu reguł modelowych w prawie ubezpieczeń. Przedstawione osiągnięcie w postaci powiązanych tematycznie publikacji pt. „*Jednolite prawo umowy ubezpieczenia - początki idei, ewolucja i perspektywy*” nie ma wprawdzie tak wysokiej wartości jak monografia, ale może być ono – w wystarczającym stopniu – uznane za mające znaczący wpływ na rozwój nauki prawa cywilnego.

II. Ocena pozostałego dorobku naukowego Habilitanta

Główne obszary zainteresowań naukowych Habilitanta obejmują umowę ubezpieczenia, ochronę konsumenta usługi ubezpieczeniowej, cywilne prawo konsumenckie, konstrukcję ubezpieczeń odpowiedzialności cywilnej, mediację w ubezpieczeniach gospodarczych, gwarancję ubezpieczeniową, umowę reasekuracji, zagadnienia proceduralne europejskich ubezpieczeń gospodarczych oraz odrębnie wyróżnione w autoreferacie - prawo zobowiązań.

Wiele opracowań ma pionierski charakter, cechuje je nowatorskie ujęcie problemu i pogłębiona argumentacja (zob. np. *Zawieranie umów ubezpieczenia na rzecz*

członków władz spółek Skarbu Państwa lub spółek jednostek samorządu terytorialnego podlegających tzw. ustawie kominowej, „Przegląd Prawa Handlowego”, nr 6/2010; Znaczenie nowelizacji art. 822 k.c. dla ubezpieczeń zbiorowych, „Rejent”, nr 4/2005 (168); Podwójne (wielokrotne) ubezpieczenie – *de lege lata* oraz *de lege ferenda*, „Przegląd Prawa Handlowego”, nr 6/2006).

W dorobku znalazły się także krótkie opracowania powtarzające fragmenty wcześniej publikowanych opracowań poświęconych systematyce i treści postanowień PEICL. Trudno było jednak tego uniknąć, choć można było częściej stosować odesłania. Niektóre z artykułów zbyt wycinkowo traktują podejmowaną problematykę. Dla ilustracji, w artykule pt. *Wybrane zagadnienia ustawowego prawa ubezpieczającego do odstąpienia od umowy ubezpieczenia na życie [w:] W trosce o rodzinę. Księga pamiątkowa Profesor Wandy Stojanowskiej*, księga pamiątkowa, wyd. Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 2008, s. 91 i n. warto było poszerzyć rozważania o kwestie dogmatyczno-konstrukcyjne i wskazać czy wykonanie omawianego przezeń uprawnienia do odstąpienia wywołuje skutek *ex nunc*, czy może jak niekiedy się przyjmuje – *ex tunc*, czy znosi stosunek prawny ubezpieczenia czy go przekształca, czy w istocie nie mamy w tym przypadku do czynienia z mechanizmem wypowiedzenia stosunku prawnego czy odwołaniem umowy?

Słabą stroną aktywności naukowej Habilitanta jest jej jednostronność w obrębie prawa cywilnego. Znaczna część recenzowanego dorobku odnosi się wprost do problematyki prawa ubezpieczeń. Rzadko Habilitant wykracza poza kontraktowe prawo ubezpieczeniowe. Ostatnio ta wyraźna dominacja tematyki ubezpieczeniowej została zmniejszona, co wystarczająco zróżnicowało dorobek Habilitanta (zob. D. Fuchs, A. Malik, 2018 r., *Komentarz do art. 405-414 k.c. [w:] Kodeks cywilny. Komentarz*, t. III, M. Habdas, M. Fras (red.), wyd. Wolters Kluwer, Warszawa 2018, s. 342-403; D. Fuchs, A. Malik, 2018 r., *Komentarz do art. 605-612 k.c. [w:] Kodeks cywilny. Komentarz*, t. IV, M. Habdas, M. Fras (red.), wyd. Wolters Kluwer, Warszawa 2018, I s. 161-182; D. Fuchs, A. Malik, 2018 r., *Komentarz do art. 774-804 k.c. [w:] Kodeks cywilny. Komentarz*, t. V, M. Habdas, M. Fras (red.), wyd. Wolters Kluwer, Warszawa 2019, s. 56-123). Zabrakło w niej jednak omówienia pewnych zagadnień interesujących z dogmatycznej perspektywy, odznaczających się nadto doniosłością praktyczną. Komentując przepisy o umowie dostawy Habilitant trafnie zestawiał tę umowę z kontraktem dealerskim i

umową o dzieło oraz sprzedażą rzeczy uprzednio wytworzonej (D. Fuchs, A. Malik, 2018 r., *Komentarz do art. 605-612 k.c.*, s. 164, 166). Przydatne z kwalifikacyjnego punktu widzenia było także skonfrontowanie umowy dostawy ze sprzedażą rzeczy przyszłych. Rozważania Habilitanta wzbogaciłoby także odniesienie się do doniosłego praktycznie problemu czy za umowę dostawy może być uznana umowa o dostarczanie energii i podobnych dóbr i czy mogą być do niej stosowane odpowiednio bądź w drodze analogii przepisy o umowie dostawy. W doktrynie dominuje pogląd sceptyczny i warto byłoby się do niego ustosunkować w cieszącym się uznaniem komentarzu do k.c. Podobnej natury uwagi polemiczne należy odnieść do komentarza do instytucji bezpodstawnego wzbogacenia. Wyjaśniając problem zbiegu roszczeń z tytułu bezpodstawnego wzbogacenia i roszczeń chroniących własność Habilitant ogranicza się do bezrefleksyjnego zreferowania dominującego w judykaturze stanowiska (moim zdaniem nietrafnego), nie dotyka zaś trwającego od wielu lat sporu doktrynalnego na ten temat i przytaczanych argumentów akceptujących koncepcję konkurencji roszczeń.

W tym aspekcie trudno nie zauważyć, że Habilitant w minimalnym zakresie podjął trud szerszego wykorzystania swojego potencjału naukowego - który bezdyskusyjnie ma - na innych obszarach prawa prywatnego niż prawo ubezpieczeniowe. Poszerzenie nurtów badawczych niewątpliwie podniosłoby ocenę Jego aktywności naukowej. Pomimo tego, ze względu na odniesienia w ramach opracowań poświęconych tematyce prawa ubezpieczeń do ogólnych konstrukcji i instytucji prawa cywilnego, jak np. subrogacja ustawowa, przedawnienie, dorobek Habilitanta można uznać za wystarczający, także z perspektywy jego różnorodności.

III. Ocena dorobku dydaktycznego i popularyzatorskiego oraz współpracy z zagranicą

Zdecydowanie pozytywnie należy ocenić szeroki dorobek dydaktyczny i popularyzatorski Habilitanta oraz Jego współpracę z zagranicą.

Dr D. Fuchs aktywnie uczestniczy w życiu naukowym na wielu płaszczyznach, a jest przy tym uznanym dydaktykiem i płodnym popularyzatorem wiedzy.

Brał czynny udział w kilkudziesięciu międzynarodowych i krajowych konferencjach naukowych.

Na szczególne uznanie zasługuje członkostwo Habilitanta od 2006r. w grupie eksperckiej przygotowującej PEICL oraz od 2015r. - w międzynarodowym zespole zajmującym się jednolitym prawem o umowie reasekuracji (PRICL - Project Group on Restatement of Principles of Reinsurance Contract Law). Od 2019r. jest członkiem również European Insurance Law.

Dr D. Fuchs od 2007 r. – 2015 r. był zastępcą redaktora naczelnego i redaktorem tematycznym czasopisma „Rozprawy Ubezpieczeniowe”.

Przez dwie kadencje Habilitant pełnił funkcję prodziekana Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie do spraw studiów administracyjnych. Był także członkiem Komisji Dyscyplinarnej przy Radzie Głównej Szkolnictwa Wyższego oraz członkiem Komisji Finansów Senatu Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie.

Z uznaniem należy stwierdzić, że Habilitant umiejętnie łączy pracę naukową z praktyką. Jest arbitrem i mediatorem.

Aktywność dra Fuchsa została zaszczytnie uhonorowana. Habilitant otrzymał nagrodę zespołową drugiego stopnia Rektora Akademii Ekonomicznej im. Karola Adamieckiego w Katowicach w roku 2000r. oraz trzy nagrody zespołowe drugiego stopnia Rektora Akademii Ekonomicznej im. Karola Adamieckiego w Katowicach, w latach 2003, 2005 i 2007, za działalność naukowo-dydaktyczną.

W ramach obowiązków dydaktycznych na WPiA UKSW Habilitant prowadził na kierunku prawo wykłady z : 1/ części ogólnej prawa cywilnego, 2/ części ogólnej prawa zobowiązań, 3/prawa ubezpieczeń gospodarczych, 4/ ochrony konsumenta w prawie cywilnym, 4/ prawa przewozowego, 5/ prawa rynku sztuki. Ponadto Pan dr D. Fuchs był promotorem blisko 200. prac dyplomowych.

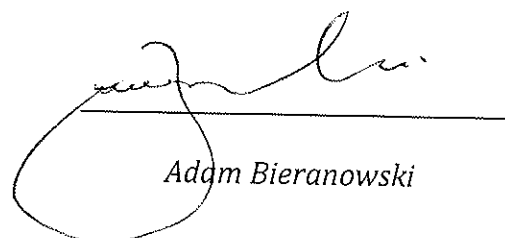
Z wysoką oceną powinna spotkać się także działalność popularyzatorska Habilitanta. Zrealizował wykłady na studiach podyplomowych (także m.in. na UMK, UŚ. SGH). Przygotował 26. opracowań o charakterze popularyzatorskim.

Na szczególne podkreślenie zasługuje aktywność Habilitanta na niwie szkoleniowej. Prowadził zajęcia dla aplikantów radcowskich w Okręgowej Izbie Radców

Prawnych w Olsztynie, radców prawnych Okręgowej Izby Radców Prawnych w Katowicach, aplikantów Izby Komorniczej w Warszawie, pracowników Powiatowego Urzędu Pracy w Bytomiu, sędziów i prokuratorów Apelacji Katowickiej, Okręgowej Izby Radców Prawnych w Krakowie.

IV. Ocena końcowa

Podsumowując stwierdzam, że osiągnięcie naukowe zatytułowane *„Jednolite prawo umowy ubezpieczenia - początki idei, ewolucja i perspektywy”* jest pracą dojrzałą pod względem metodologicznym, warsztatowym i merytorycznym oraz stanowi znaczny wkład w rozwój prawa cywilnego, w tym w szczególności prawa ubezpieczeń. Równolegle Habilitanta charakteryzuje istotna aktywność naukowa, dydaktyczna i popularyzatorska.

Adam Bieranowski

